

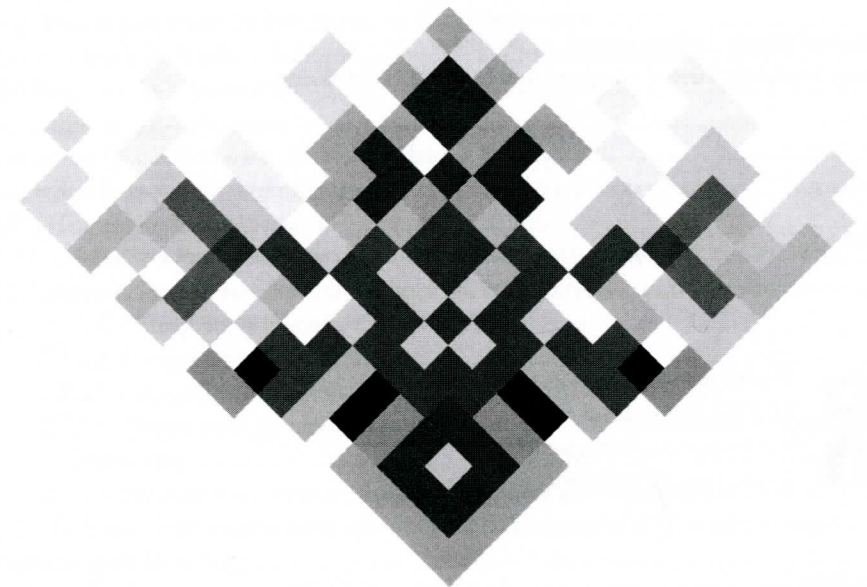
Adela Kożyczkowska, Tomasz Rembalski

**LITERATURA KASZUBSKA.
KASZUBI W DZIEJACH POMORZA.
KONTEKSTY EDUKACYJNE**

Adela Kożyczkowska, Tomasz Rembalski

**LITERATURA KASZUBSKA.
KASZUBI W DZIEJACH POMORZA.
KONTEKSTY EDUKACYJNE**

Literatura kaszubska. Kaszubi w dziejach Pomorza. Konteksty edukacyjne

Adela Kożyczkowska, Tomasz Rembalski

© Copyright by Adela Kożyczkowska, Tomasz Rembalski

Recenzja naukowa

Prof. dr hab. Jolanta Tambor

Prof. dr hab. Wojciech Skóra – w zakresie dziejów kaszubsko-pomorskich, rozdz. III

Konsultacje naukowe:

Prof. dr hab. Tadeusz Linkner – w zakresie treści literackich, rozdz. II

Prof. dr hab. Cezary Obracht-Prondzyński – w zakresie dziejów kaszubsko-pomorskich, rozdz. III

Przygotowanie do druku

E. Kujaszewska

Projekt okładki

R. Skowroński

Wydanie publikacji dofinansowane ze środków

Dziekana Wydziału Historycznego Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7591-598-3

Wydawnictwo Region Jarosław Ellwart

81-574 Gdynia, Goska 8

www.wydawnictworegion.pl

e-mail: biuro@wydawnictworegion.pl

Gdynia 2018

Druk: MCP

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
1. KASZUBÓW DAŻENIA EDUKACYJNE. SZKIC Z ZAKRESU HISTORII DZIEJÓW EDUKACJI KASZUBSKIEJ	10
1.1. „(Prze)budzenie świadomości”: Floriana Ceynowy koncepcja kaszubskości.....	10
1.2. „Język” jako pojęcie polityczne	12
1.3. Kaszubski jako dialekt.....	15
1.4. Standard literacki: uwagi o okolicznościach zawarcia porozumienia	18
1.5. Standard literacki: uwagi o społecznej funkcji języka standaryzowanego.....	20
1.6. Edukacyjna cisza. Polityka narodowościowa w PRL jako strategia odmowy edukacyjnej.....	20
1.7. Edukacja kaszubska i kaszubskie działania na rzecz edukacji	24
1.8. Ku kaszubskiej edukacji kulturowej (z działaniami na rzecz dwujęzyczności symetrycznej). Konteksty polityczne edukacji kaszubskiej	31
2. LITERATURA KASZUBSKA I WIEDZA O LITERATURZE W EDUKACJI KASZUBSKIEJ	33
2.1. Kształcenie językowe i/a kształcenie w zakresie literatury	33
2.2. Mowa – język (literacki) – literatura: kontekst społeczno-polityczny.....	35
2.3. Władza – nauka – literatura.....	38
2.4. Kaszubi – język – literatura.....	41
2.5. Literatura kaszubska: status pisarstwa i badań literackich	45
2.7. Literatura kaszubska – kierunki badań i główne obszary teoretyczne	46
2.7.1. Historia literatury kaszubskiej.....	48
2.7.2. „Nowe” literaturoznawstwo kaszubskie: uwagi metodologiczne.....	52
2.7.3. Badania interpretatywne: od antropologii kulturowej do studiów mitoznawczych.....	56
2.7.3.1. Antropologia literacka	58
2.7.3.2. Geopoetyka literacka.....	59
2.7.3.3. Geografia wyobrażona i badania postkolonialne	61
2.7.3.4. Geopoetyka, geografia wyobrażona i badania postkolonialne – egzemplifikacje kaszubskie	62
2.7.3.5. Badania mitoznawcze: Tadeusza Linknera <i>Heroiczna biografia Remusa</i>	68
2.7.4. Badania nieinterpretatywne: geografia literacka (geografia życia literackiego).....	81
2.8. Badania epok literackich	85
2.9. Badania dzieł literatury kaszubskiej (a także: badania dorobku twórców, literackie i historyczno-społeczne badania biografii). Egzemplifikacje	88
2.10. Literatura kaszubska w edukacji kaszubskiej.....	94

3. KASZUBI I POMORZE W EDUKACJI HISTORYCZNEJ	98
3.1. Wiedza historyczna w edukacji kaszubskiej.....	98
3.2. Chronologia dziejów kaszubsko-pomorskich (od VI do XXI w.).....	106
3.3. Literatura historyczno-etnograficzna dot. dziedzictwa kulturowego Kaszub (wybór).....	167
3.3.1. Wielkie syntezy Pomorza i Kaszub	167
3.3.2. Opracowania dla poszczególnych epok	167
3.3.3. Biografie.....	170
3.3.4. Monografie i szkice monograficzne ziem, miast oraz gmin i wsi kaszubskich	171
3.3.5. Literatura o charakterze źródłowym.....	172
3.3.6. Adresy czasopism w wersji on-line oraz bibliotek cyfrowych z dostępną literaturą kaszubską i o Kaszubach.....	173
3.3.7. Inne bibliografie	173
ZAKOŃCZENIE	174
BIBLIOGRAFIA	176

WSTĘP

Książka *Literatura kaszubska. Kaszubi w dziejach Pomorza. Konteksty edukacyjne*, którą oddajemy do rąk Czytelnika stanowi drugi tom, który ukazuje się w ramach projektu badawczego *Dzieci i młodzież na pograniczu kultur. Inspiracje kaszubskie*. Książka jest logiczną kontynuacją pierwszej naszej publikacji *Teoretyczne konteksty edukacji kaszubskiej z programem nauczania* autorstwa Adela Kożyczkowskiej, Hanny Makurat, Renaty Mistarz i Tomasza Rembalskiego.

Obie książki powstały w szczególnym momencie, bo w sytuacji reformy systemu oświatowego i treści kształcenia. Zmiany nie ominęły edukacji kaszubskiej, stąd książka *Teoretyczne konteksty...* powstała jako efekt badań pedagogicznych, w ramach których zespół badaczy z Uniwersytetu Gdańskiego i Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku podjął wyzwanie napisania programu dydaktyczno-wychowawczego dla edukacji kaszubskiej. Pisanie programu nie było jednak dla nas działaniem autotelelicznym, ale było narzędziem aktywnej eksploracji kultury kaszubskiej w jej związkach z edukacją. Ta ostatnia jest przez nas rozumiana jako praktyka kulturowa. Książka *Literatura kaszubska...* jest efektem badania przestrzeni literatury kaszubskiej i historii Kaszubów w dziejach Pomorza, ale nie jako przestrzeni ważkich dla samych dyscyplin naukowych, lecz jako znaczących pól wiedzy zasilających procesy edukacyjne o charakterze tożsamościowym.

Literatura kaszubska. Kaszubi w dziejach Pomorza. Konteksty edukacyjne to książka podejmująca problematykę szeroko pojmowanej wiedzy o literaturze i wiedzy o historii, które stanowią ważne segmenty procesu każdej edukacji kulturowej. Jej celem jest zwykle konstruowanie świadomości kulturowej i przygotowywanie do decyzji o charakterze tożsamościowym. Stąd też niniejszy tom nie tylko prezentuje wybrane aspekty wiedzy naukowej dla literatury i historii, które pozwalają zyskać dostęp do zasobów kulturowych kaszubszczyzny, ale mogą być pomocne także badaczom literatury i historii Kaszub i Pomorza, jak i badaczom literatury i historii regionu, którzy potraktują kaszubszczyznę jako interesującą egemplifikację w badaniach na rzecz regionu w ogóle. Wreszcie książka jest materiałem, który – mamy nadzieję – będzie pomocny w studiowaniu etnofilologii kaszubskiej, sławistyki i polonistyki. I najważniejsze, mamy nadzieję, że książka będzie pomocna nauczycielom w ich działaniach na rzecz edukacji kaszubskiej.

Jak napisaliśmy wyżej, książka, którą oddajemy Czytelnikowi, jest wynikiem prac grupy badaczy w ramach projektu *Dzieci i młodzież na pograniczu kultur. Inspiracje kaszubskie*. Projekt jest realizowany od października 2015 r. i będzie kontynuowany do końca 2018 r., na mocy porozumienia zawartego między Instytutem Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego i Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku. W projekcie początkowo uczestniczyły cztery osoby: Adela Kożyczkowska (Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego), Renata Mistarz (Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku), Justyna Siemionow (Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego), Anna Wasilewska (początkowo Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego, obecnie Instytut Studiów Edukacyjnych Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni). W październiku 2016 roku do udziału w projekcie zaprosiliśmy Hanne Makurat (Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego) i Tomasza Rembalskiego (Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego), co wynikało z potrzeby poszerzenia przestrzeni badań nad edukacją kaszubską o konteksty filologiczne i historyczne.

Książka *Literatura kaszubska...* to praca napisana wspólnie przez Adele Kozyckowską i Tomasza Rembalskiego, i składa się ona z trzech rozdziałów. Ich struktura została napisana tak, by każdy z nich mógł być czytany jako odrębna całość.

Pierwszy rozdział jest nie tylko próbą rekonstrukcji dziejów kaszubskiej idei wychowania, jest przede wszystkim próbą uzmysłowienia – nie tylko nam Kaszubom – że sprawy edukacji (najogólniej ujmując) to nie kwestia ostatnich 25. lat. Tradycja kaszubska posiada bogate dziedzictwo kulturowe w zakresie idei wychowania, które choć w tej książce analizowane są autonomicznie, to wymagają dalszych badań w powiązaniach z polską i europejską historią wychowania.

Rozdział drugi poświęcony został literaturze kaszubskiej, a właściwie wiedzy o literaturze kaszubskiej, której potrzebują nie tylko badacze, ale i nauczyciele uczący jej w szkole. Struktura rozdziału zbudowana została na porządku metodologicznym, a właściwie obecnych w literaturoznawstwie podejściach interpretacyjnych i nieinterpretacyjnych. Pierwsze służą badaniu literatury przez pryzmat wytwarzanej przez nią wiedzy fikcyjnej, drugie – w oparciu o źródła – pozwalają przykładowo porządkować historię literatury danej wspólnoty. Przesłaniem tego rozdziału jest próba rozpoznania literatury kaszubskiej w jej związkach z dziedzictwem ogólnoludzkim. Rozdział ten jednak nie rości sobie prawa do całościowego oglądu dorobku teoretycznego literatury kaszubskiej. Jest to jedynie szkic z wyakcentowaniem określonych podejść badawczych, podejmowanych w badaniach kaszubskiego literaturoznawstwa. Jednocześnie jest to rozdział, który stanowić może wstępne rozpoznanie problematyki badań nad literaturą kaszubską (szerzej literaturą regionu). Pisany jest on co prawda z perspektywy pedagogiki, którą interesuje wiedza, jako narzędzie pozwalające jakoś rozumieć świat i jego praktyki kulturowe. Wiedza ta bowiem w zasadniczy sposób pozycjonuje podmioty w świecie, który jakoś przez ludzi jest urządzony i jednocześnie owe podmioty są przez ten świat (re)konstruowane. Jako że współzamieszkiwanie świata nie jest bez znaczenia dla tożsamości i kondycji podmiotów, to pedagogika – podobnie jak socjologia – wiedzy (kulturowej) uważnie się przygląda. Autorka rozdziału ma cichą nadzieję, że ten pedagogicznie napisany rozdział o dorobku teoretycznym w zakresie badań literatury kaszubskiej, stanie się impulsem do szerszej dyskusji nie tylko nad literaturą kaszubską, ale i nad jej teoriami i sposobami ich wytwarzania.

Rozdział trzeci koncentruje się na dwóch problemach: wytwarzania wiedzy historycznej i przedstawienia chronologii zdarzeń z dziejów ważnych dla Kaszubów, Kaszub, Pomorzan i Pomorza. Szczególnie zależało uczestnikom projektu badawczego, aby powstała geograficznie i temporalnie ujęta chronologia, która uwzględniłaby wielkie i znaczące – ważne dla całej wspólnoty kaszubsko-pomorskiej, i która zauważałaby wydarzenia pomniejszych, ale wielce znaczące dla małych, lokalnych wspólnot kaszubsko-pomorskich. Badacz, który potrzebuje kontekstu historycznego dla swego działania naukowego, może zatem na podstawie opracowania rozpoznać punkty węzłowe, istotne dla podjętego problemu badawczego, by na tej podstawie rekonstruować strukturę swego myślenia. Z kolei nauczyciel zyskuje pomoc dydaktyczną, gdyż chronologia pozwala także praktykowi dowolnie komponować ścieżkę treści historycznych na użytek zajęć edukacyjnych albo przedmiotu historii własna Kaszubów. Komentarz, jaki pojawia się w chronologii, jest wskazaniem możliwych odczytań i rozumień, ale nie na zasadzie dowolności, tylko wedle prawideł metody historycznej. Z tego właśnie powodu chronologia została poprzedzona szkicem metodologicznym, który dotyczy problematyki wytwarzania wiedzy w historii jako dyscyplinie naukowej.

W naszym odczuciu oba rozdziały – drugi i trzeci – trzeba traktować jako dopełniające się pod kątem typów wiedzy. Treści historyczne są ważną częścią pracy z tekstem literackim, gdyż pozwalają zrekonstruować kontekst społeczno-polityczny powstania dzieła, także pozwalają rekonstruować biografie twórców. Znajomość historii pozwala rozpoznać, jakie treści w dziele literackim są zapożyczone z dziejów własnej wspólnoty etnicznej czy narodowej. Pozwala także rozpoznać, czy wytworzone

przez autora rozumienie przeszłości jest narracją historyczną czy interpretacją literacką. Dzięki wiedzy z zakresu historii i literatury łatwiej jest rozpoznać mity, legendy i fikcje literackie. Dodatkowo niektóre teksty, które chcą uchodzić za „historyczne”, jak i teksty literackie (ale też publicystyczne czy felietony) sięgają po „wiedzę” wspólnotową do sfer pamiętania społecznego. Pamięć społeczna, będąc pamięcią o przeszłości, która jest przez wspólnotę poddana różnym przekształceniom, jest jednak fabularyzowana, mitologizowana, pamięta się w niej znaczenia (ten wątek podejmuje także rozdział pierwszy), nie pamięta kontekstu zdarzeń i samych zdarzeń, itp. Trzeba też dodać, że pamięć o przeszłości, podobnie jak literatura, przechowuje mity, mitologie, wierzenia, podania i legendy.

Chcemy jednak wyraźnie podkreślić, że każda wspólnota etniczna czy narodowa wytwarza właściwą sobie wiedzę w przestrzeniach historii, literatury i pamięci społecznej. W przypadku literatury i pamiętania społecznego nie idzie o fałszowanie historii, tylko o to, że innymi prawami rządzi się literatura, innymi historia (także w sensie dyscyplin naukowych), a jeszcze innymi pamiętanie społeczne. I tych różnic powinniśmy być świadomi jako badacze, i jako nauczyciele, gdyż to one konstruują – jakby zapewne powiedział Jerzy Topolski – świadomość metodologiczną badacza (tu: także nauczyciela).

Książka *Literatura kaszubska. Kaszubi w dziejach Pomorza. Konteksty edukacyjne*, podobnie jak książka *Teoretyczne konteksty edukacji kaszubskiej z programem nauczania*, nie powstałaby bez pomocy wielu osób, które wsparły nas, autorów, swą wiedzą, daną uwagą i poświęconym czasem. Wiele osobom jesteśmy winni wdzięczność. Szczególnie jednak chcielibyśmy podziękować Profesorom Tadeuszowi Linknerowi z Uniwersytetu Gdańskiego i Cezaremu Obracht-Prondzyńskiemu również z Uniwersytetu Gdańskiego. Profesorowi Tadeuszowi Linknerowi dziękujemy za konsultacje naukowe i wszelką pomoc w trakcie pisania rozdziału o literaturze. Profesorowi Cezaremu Obracht-Prondzyńskiemu dziękujemy za konsultacje naukowe i wielką pomoc w pisaniu rozdziału o historii.

Dziękujemy także recenzentom – Profesor Jolancie Tambor z Uniwersytetu Śląskiego i Profesorowi Wojciechowi Skórze z Akademii Pomorskiej w Słupsku. Ich cenne uwagi przyczyniły się nie tylko do tego, że książka jest jakościowo lepsza, ale i do tego, że dziś oddając książkę Czytelnikowi, jako jej autorzy, mamy poczucie, że wiele się nauczyliśmy dzięki jej pisaniu.

Dziękujemy także tym wszystkim osobom, których nie wymieniamy, a bez których pomocy i wsparcia napisanie i wydanie książki byłoby zdecydowanie bardziej trudne. Dziękujemy!

Autorzy